

Patryk Barszcz

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie/Główny Urząd
Statystyczny
ORCID 0000-0002-4025-8255

Młodzież NEET jako grupa społeczna zagrożona wykluczeniem społecznym i zawodowym

Wprowadzenie – istota wykluczenia społecznego

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zjawiska NEET, które w literaturze przedmiotu jest przedstawiane jako brak podejmowania aktywności zawodowej przez młodych ludzi w kategorii wiekowej 20-29 lat w skali krajów Unii Europejskiej w kontekście zagrożenia wykluczeniem społecznym i zawodowym. Artykuł ma na celu zobrazować sytuację młodych osób potencjalnie narażonych na wykluczenie społeczne i zawodowe z uwagi na fakt, że osoby te pozostają poza sferą edukacji i zatrudnienia tj. nie uczą się, nie pracują i nie uczestniczą w kursach doszkalających. Główna teza badawcza, której Autor tekstu chciałby dokonać weryfikacji brzmi następująco: młodzież NEET w wieku 15-29 lat jest narażona na wykluczenie społeczne i zawodowe. Przedstawione w dalszej części artykułu wywody i spostrzeżenia mają na celu odpowiadać na tezę postawioną w temacie pracy. Autor tekstu dla przedstawienia sytuacji młodych osób nie uczących się, nie pracujących i nie doszkalających się przeprowadził autorskie badanie metodą analizy danych zastanych dla opisanego sytuacji młodzieży NEET w krajach Unii Europejskiej. Autor skorzystał z danych dostępnych na podstawie badania przeprowadzonego przez Eurostat (Europejski Urząd Statystyczny). Wydaje się, że zachodzi potrzeba zasygnalizowania, że przeprowadzona przez Autora analiza sytuacji młodych osób nie kontynuujących nauki, nie poszukujących zatrudnienia oraz nie partycypujących w kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe stanowi badanie pilotażowe. W przyszłości Autor zamierza przeprowadzić bardziej zaawansowane badanie dotyczące sytuacji NEET-ów w Polsce.

Termin wykluczenie społeczne należy do tej kategorii pojęć, która winna być rozpatrywana w sposób holistyczny, w wielu wymiarach życia społecznego. Stanisława Golinowska i Piotr Broda-Wysocki dowodzą, iż wykluczenie społeczne jest obecne w aż 8 obszarach rzeczywistości społecznej, tj. na płaszczyźnie: politycznej, instytucjonalnej, ekonomicznej, społecznej, jednostkowej, przestrzennej, grupowej oraz w otoczeniu sąsiedzkim¹. Ze względu na wielowymiarowy charakter wykluczenia społecznego trudno spotkać się w literaturze przedmiotu z jedną, jedyną powszechnie obowiązującą definicją. W związku z tym proponuje się stosować raczej ujęcie opisowe sygnalizujące możliwe obszary i symptomy wystąpienia tego zjawiska. Najczęściej jednak wykluczenie społeczne jest rozpatrywane z trzech perspektyw:

- a. wykluczenie zawodowe (z rynku pracy) oraz utrata społecznych więzi- rodzinnych, przyjacielskich czy z instytucjami społecznymi
- b. utrata możliwości uczestniczenia w konsumpcji z powodu braku środków materialnych, czy konieczności życia w slumsach, braku możliwości realizacji własnych praw, korzystania z nauki oraz dóbr kultury
- c. wykluczenie społeczne w ujęciu statystycznym – z jednej strony wykluczenie stanowi ciąg postępujących zmian czy ograniczeń w możliwościach uczestniczenia w życiu gospodarczym, społecznym, kulturalnym, czy politycznym, a z drugiej nie jest to proces nieodwracalny². Narodowa Strategia Integracji Społecznej³ podaje szczegółowy wykaz grup społecznych szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym. Należą do nich m.in. dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych, dzieci wychowujące się poza rodziną, kobiety samotnie wychowujące dzieci, kobiety pozostające poza rynkiem pracy, ofiary patologii życia rodzinnego, osoby o niskich kwalifikacjach, osoby bezrobotne, żyjący

¹ Zob. S. Golinowska, P. Broda-Wysocki, *Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć*, w: (red.) S. Golinowska, E. Tarkowska, I. Topińska, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki*, IPiSS, Warszawa 2005, s. 38.

² Zob. J. Nowak, *Potencjalne i realne ograniczenia procesu wykluczenia społecznego*, w: (red.) J. Nowak, *Meandry wykluczenia społecznego*, WWSP TWP, Warszawa 2008, s. 10–11.

³ Por. *Wykluczenie społeczne oraz grupy zagrożone marginalizacją*, Projekt „Społecznie znaczy ekonomicznie –wzmocnienie sektora ekonomii społecznej Województwie Łódzkim poprzez utworzenie Regionalnego Inkubatora Ekonomii Społecznej udzielającego kompleksowego wsparcia” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, s. 4.

w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych, niepełnosprawni i chronicznie chorzy, osoby chorujące psychicznie, starsze osoby samotne, opuszczający zakłady karne, imigranci, osoby należące do romskiej mniejszości etnicznej.

Wydaje się, że warto zasygnalizować za P. Brodą-Wysockim, że pojęcie to w obowiązującym powszechnie znaczeniu w dyskursie naukowym zostało po raz pierwszy użyte w 1974 roku w publikacji R. Lenoira *Les exclus*. Do kategorii osób wykluczonych społecznie zostali wówczas zaliczeni mieszkańcy Francji nie uczestniczący w rozwoju ekonomicznym i społecznym kraju⁴. W Polsce termin ten pojawił się stosunkowo późno, bo dopiero u schyłku XX w., w latach 1999-2000. Niestety nie wiadomo którego z polskich naukowców zajmujących się niniejszą problematyką można uznać za twórcę tego pojęcia⁵. Można jednak przypuszczać, że zastosowanie tego terminu było implikacją tłumaczenia używanego w dokumentach Unii Europejskiej *social exclusion*. Relatywnie późne dostrzeżenie problemu wykluczenia społecznego w Polsce wynikało z tego, że problemy biedy i marginalizacji społecznej pojawiły się w głównej mierze wraz z początkiem transformacji społeczno-gospodarczej i prywatyzacji⁶.

Casus wykluczenia społecznego można rozpatrywać w ujęciu wąskim jak i szerokim. W znaczeniu wąskim wykluczenie społeczne jest utożsamiane ściśle z ubóstwem i odnosi się do wykluczenia zawodowego (ze sfery pracy), wykluczenia ze sfery edukacji, kultury i dostępu do informacji oraz wykluczenia przestrzennego w tym do bezdomności⁷. W szerszej perspektywie termin ten nie odnosi się już wyłącznie do nierówności na tle dochodowym, ubóstwa, deprivacji czy braku zatrudnienia. W tym kontekście zwraca się uwagę na wieloaspektowość sięgającą do braku zasobów oraz praw i dynamikę traktującą wykluczenie społeczne jako proces determinujący deprivację,

⁴ Zob. więcej: P. Broda-Wysocki, *Wykluczenie i inkluzja społeczna. Paradygmaty i próby definicji*, IPiSS, Warszawa 2012, s. 25.

⁵ Zob. M. J. Sobczak, *Wykluczenie społeczne i inkluzja społeczna z wykorzystaniem podmiotów ekonomii społecznej w Polsce na przykładzie województwa łódzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 15.

⁶ Zob. P. Rostropowicz, *Marginalizacja społeczna w okresie transformacji. Wybrane zagadnienia*, w: P. Rostropowicz, *Wykluczenie społeczne w dobie transformacji ustrojowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, Editio Silesia, Łubowice 2006, s. 29–30.

⁷ Zob. E. Tarkowska, *Kategoria wykluczenia społecznego a polskie realia*, w: (red.) M. Orłowska, *Skazani na wykluczenie*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2005, s. 21.

która może z kolei spowodować naruszenie więzi rodzinnych i społecznych, a w skrajnych przypadkach także utratę tożsamości jednostki⁸.

W obliczu mnogości haseł terminologicznych, w celu lepszego objaśnienia czym *de facto* jest wykluczenie społeczne warto przedstawić wybrane przez Autora definicje niniejszego pojęcia. Anthony Giddens uważa, że wykluczenie społeczne stanowi efekt upośledzeń społecznych, co sprawia, że jednostka lub grupa społeczna, nie może w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, gospodarczym lub politycznym, do którego należy⁹. Maria Jarosz z kolei definiuje wykluczenie społeczne jako dobrowolną lub najczęściej wymuszoną warunkami zewnętrznymi izolację jednostek i grup społecznych. Warto podkreślić, iż pojęcie to nie powinno być rozumiane jako wprost przeciwstawne do uczestnictwa w podstawowych formach rzeczywistości społecznej jak: społeczeństwo, naród czy społeczność¹⁰. Według autorów *Diagnozy społecznej* – Tomasza Panka i Janusza Czapieńskiego – wykluczenie społeczne oznacza, że dana jednostka lub grupa społeczna będąc członkami wspólnoty (w tym wypadku najczęściej wspólnoty obywateli państwa), nie może w pełni uczestniczyć w ważnych dziedzinach życia tej wspólnoty. Przy czym należy zaakcentować, że ograniczenie to nie wynika z przekonań tych, którzy są wykluczeni, lecz z deficytów całkowicie lub w dużej mierze niezależnych od wykluczonych. Wykluczenie dotyczy może wielu aspektów ludzkiego życia takich jak: praca, konsumpcja, uczestnictwo w kulturze, polityka czy życie społeczności lokalnych¹¹.

Zjawisko NEET- geneza oraz ustalenia terminologiczne

Pojęcie NEET stanowi akronim pochodzący od angielskich słów: *Not in Employment, Education or Training*¹² i jest stosowane do opisywania sytuacji młodzieży w wieku 15-29 lat, która wykazuje bierność zawodową, tj. nie uczy się, nie pracuje ani nie uczestniczy w żadnych kursach doszkalających ani podnoszących umiejętności i kompetencje zawodowe. W przeszłości do NEET-ów zaliczane były osoby młode w kategorii wiekowej 15-24 lata,

⁸ Por. S. Golinowska, P. Broda-Wysocki, *Kategorie ubóstwa*, dz. cyt., s. 33-37.

⁹ A. Giddens, *Socjologia*, PWN, Warszawa 2006, s. 387.

¹⁰ M. Jarosz, *Obszary wykluczenia w Polsce*, w: (red.) M. Jarosz, *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2008, s. 10.

¹¹ T. Panek, J. Czapieński, *Wykluczenie społeczne*, w: (red.) J. Czapieński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013: warunki i jakość życia Polaków*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 385.

¹² Por. B. Serafin-Juszczak, *NEET- nowa kategoria młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia sociologica” 2014 nr 49, s. 45.

jednakże w związku z wydłużaniem się w ostatnich latach procesu edukacji na studiach granica wieku została przesunięta o 5 lat¹³. Taki przedział wiekowy obowiązuje również w oficjalnych badaniach prowadzonych nad tą problematyką przez Eurostat (Europejski Urząd Statystyczny) i Komisję Europejską. Eurostat dla porównania i zobrazowania zmian zachodzących w obrębie tej grupy młodzieży wprowadza dodatkowo przedziały 15-19 lat, 15-24 lata, 20-24 lata, 20-29 lat, 25-29 lat¹⁴. Wprawdzie, obowiązuje oficjalny przedział wiekowy na podstawie którego można zaklasyfikować osoby do kategorii NEET, jednakże np w Wielkiej Brytanii uwagę koncentruje się na najmłodszych osobach (15-19 lat). W Japonii natomiast kategorią NEET obejmuje się znacznie szerszą zbiorowość ludzi, stosując przy tym jeszcze bardziej wydłużony przedział wiekowy niż w Europie. Do NEETsów w tym kraju zaliczane są osoby pomiędzy 15 a 34 rokiem życia, które nie tylko nie pracują, nie uczą się ani nie doksztalcają się, ale także nie są zaangażowane w obowiązki domowe¹⁵.

Termin NEET został po raz pierwszy oficjalnie użyty w 1999 roku w Wielkiej Brytanii w rządowym raporcie zatytułowanym *Bridging the gap*¹⁶ w kontekście sytuacji młodzieży między 16 a 18 rokiem życia, która przez przynajmniej 6 miesięcy ani się nie uczyła, ani nie pracowała ani nie uczestniczyła w jakimkolwiek kursie autoformacyjnym czy doksztalcającym¹⁷. Początki zainteresowania tym problemem społecznym sięgają lat 60-tych XX wieku, gdy w USA Charles Murray przeprowadził badania socjologiczne (nie nazywając co prawda wprost badanej populacji terminem NEET) dotyczące problemu ludzi spoza nawiasu społeczeństwa (*underclass*) i dzieci porzucających szkołę (*dropouts*¹⁸). Jeszcze wcześniej, tj. w latach wielkiego kryzysu (*Great Depression*), posługiwano się wyrażeniem *idle youth*,

¹³ Za. E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli o młodzieży trzy razy nic*, „Problemy Profesjologii” 2016 nr 2, s. 69.

¹⁴ Por. Eurostat: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> [dostęp: 19.07.2018].

¹⁵ Zob. więcej. A. Furlong *The zone of precarity and discourses of vulnerability: NEET in the UK*, „Journal of Social Sciences and Humanities” 2007 no. 381, s. 107

¹⁶ Zob. więcej: *Bridging the gap: new opportunities for 16–18 year olds not in education, employment or training. presented to Parliament by the Prime Minister*, Stationery Office, London 1999

¹⁷ Za. E. Fahmy, *Youth, poverty and social exclusion*. w: C. Pantazis, D. Gordon, R. Levitas (red.), *Poverty and social exclusion in Britain: The millennium survey*, Bristol: Policy Press, Bristol 2006, s. 347–373.

¹⁸ Zob. J. Hoffman, P. Graham, *Introduction to political concepts*, Harlow: Pearson Education Limited.

tłumaczonym jako „bezczynna młodzież”, która nie podejmowała pracy ze względu na jej brak i nie zdobywała wykształcenia, ponieważ nie posiadała wystarczających zdolności intelektualnych¹⁹.

W literaturze przedmiotu oraz w publikacjach popularnonaukowych dla określenia młodzieży nie pracującej, nie uczącej się i nie poszerzającej kompetencji zawodowych poza głównym terminem NEET funkcjonuje również kilka innych określeń synonimicznych jak np. pokolenie „ani-ani”, pokolenie stracone, młodzi trzy razy nic, generacja nic, młodzież beczynna, bierne pokolenie, młodzi roszczeniowi, pokolenie młodych nierobów, młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym, młodzi bezrobotni²⁰. W taki też sposób Autor artykułu będzie określał w dalszej części tekstu osoby objęte tym zjawiskiem społecznym. W krajach hiszpańskojęzycznych używa się terminu *generación 'ni-ni'*: *ni estudia, ni trabaja, ni proyecta*, czyli tłumacząc na język polski: pokolenie „ani-ani”, w Argentynie natomiast figuruje określenie *los excluidos*, który bardziej odnosi się do skutków bycia nieuczącym i niepracującym aniżeli na sam fakt „nicnierobienia”. *Los excluidos* w tym aspekcie oznaczają młodzież znajdującą się na marginesie życia społecznego, wyłączonej, wyalienowanej i z niego wyobcowanej z powodu zarówno niekontynuowania nauki jak i braku pracy. W Meksyku popularną nazwą dla określenia młodzieży NEET jest *los ninis*²¹. We Włoszech niniejszy termin funkcjonuje jako *generazione né-né: né studio né lavoro*.²²

Charakterystyka populacji NEET

Rozpatrując zjawisko NEET z socjologicznego i ekonomicznego punktu widzenia omawianą kategorię stanowią osoby niezarabiające, żyjące „na koszt innych”, ale trzeba pamiętać o tym, że jest to niezwykle niehomogeniczna, zróżnicowana wewnętrznie zbiorowość. Dlatego też stosowanie w stosunku do tej grupy społecznej negatywnych i pejoratywnych ocen jest dalece krzywdzące. Do kategorii NEET zaliczani są zarówno młodzi ludzie

¹⁹ J. M. Beach, *Gateway to opportunity? A history of the community college in the United States*, Sterling 2011, VA: Stylus Publishing.

²⁰ Zob. więcej: D. Witt, *Rosnie nam pokolenie „ani, ani”. Ani do pracy, ani do książek*, <http://magazyn.7dni.pl/364433,Rosnie-nam-pokolenie-ani-ani-Ani-do-pracy-ani-do-ksiazek.html> [dostęp: 19.07.2018].

²¹ M. Szcześniak, G. Rondon, *Pokolenie „ani-ani”, o młodzieży która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*: za: I. Cheresky, *Poder presidencial, opinion pública y exclusión social*, Ediciones Manantial SRL, Buenos Aires 2008..

²² Tamże za: Carelli, G., *Le api e le regine. Vizi e virtù del lavoro degli italiani*, FrancoAngeli, Milano 2008.

nie kontynuujący edukacji na studiach po zdaniu matury jak i absolwenci prestiżowych kierunków studiów legitymujący się wyższym wykształceniem mający trudności ze znalezieniem zatrudnienia odpowiadającego ich kwalifikacjom zawodowym. Są wśród NEET-ów również osoby wchodzące w kolizję z prawem poprzez uzyskiwanie dochodów z nielegalnych źródeł²³. Do badanej kategorii przynależą zarówno osoby, które nie podejmują pracy w wyniku świadomego, wolnego wyboru jak i tacy, którzy mają poważne trudności z jej znalezieniem, pomimo wielokrotnych bezskutecznych prób. Do tej niezwykle szerokiej kategorii włączani są także młodzi ludzie nie mogący pracować z powodu niepełnosprawności, długotrwałej choroby, jak i ci, którzy muszą się poświęcić opiece nad starszymi bądź chorymi członkami rodziny. W końcu, dana grupa społeczna jest reprezentowana przez młodych absolwentów mających poważne trudności ze znalezieniem pracy, jednocześnie nie przejawiających ochoty w uczestnictwie w jakichkolwiek kursach podnoszących ich kompetencje zawodowe, a tym samym szanse na rynku pracy. Warto przy tym wspomnieć, że do kategorii NEET są zaliczane zarówno osoby, które w pełni kontrolują swoją sytuację, tj. nie poszukują pracy i nie dążą do tego żeby podwyższyć kwalifikacje zawodowe pomimo tego, że nie przeszkadzają im w tym żadne inne zobowiązania czy zły stan zdrowia, jak i ci, którzy mają znikomy wpływ na swoje położenie głównie ze wspomnianych powyżej powodów²⁴.

W związku z tym nie można w jednoznaczny sposób dokonać charakterystyki osób zaliczanych do kategorii NEET. Wśród badanych osób znajdują się zarówno takie, które są bezpośrednio narażone na marginalizację społeczną, jak i takie, które nigdy nie doświadczą jej skutków ze względu na posiadany kapitał społeczny. Wobec powyższego, warto skorzystać z typologii NEET będącej wynikiem badań przeprowadzonych przez Eurofound. Badania te wykazały, że kategoria NEET obejmuje pięć subgrup:

- bezrobotni (*the conventionally unemployed*) – najliczniejsza grupa, którą stanowią bezrobotni krótko- i długoterminowo;
- niezdolni z różnych przyczyn do podjęcia aktywności w sferze pracy lub nauki (*the unavailable*) – młodzi ludzie zmagający się z chronicznymi i poważnymi problemami zdrowotnymi, niepełnosprawni i opiekunowie ze zobowiązaniami rodzinnymi;

²³ B. Serafin-Juszczak, *NEET- nowa kategoria młodzieży...* dz. cyt, s. 47.

²⁴ *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), Dublin-Brussels 2012, s. 24-25.

- niezaangażowani (*the disengaged*) – bezrobotni i zniechęceni byli pracownicy, ale także młodzi prowadzący aspołeczny tryb życia;
- poszukujący/oczekujący (*the opportunity-seekers*) – młodzi aktywnie poszukujący pracy lub szkoleń, lecz nie jakichkolwiek tylko odpowiadających ich pozycji, umiejętnościom i aspiracjom zawodowym itp.
- dobrowolni NEET-si (*voluntary NEETs*) – szczególna grupa obejmująca swym zasięgiem osoby zaangażowane w inne aktywności (sztukę, muzykę, podróże, samodoskonalenie się)²⁵.

Skala zjawiska w Europie

Na podstawie danych dostępnych za pośrednictwem strony internetowej Eurostatu (Europejskiego Urzędu Statystycznego) na temat zjawiska NEET w Unii Europejskiej, przeprowadzono autorskie badanie dotyczące sytuacji młodych dorosłych Europejczyków na rynku pracy. Celem badania było ukazanie skali zjawiska w Europie na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia (w 2007 i 2017 roku), ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w poszczególnych państwach Unii Europejskiej w badanym okresie. Kategorię badawczą stanowili NEETsi w wieku 20-29 lat. Przyjęto taki przedział wiekowy, gdyż intencją autora badań było dowiedzenie jaki odsetek młodych Europejczyków nie kontynuuje nauki na studiach po zdaniu matury, jednocześnie nie pracując i nie uczestnicząc w kursach poszerzających ich kompetencje zawodowe.

W pierwszym analizowanym okresie, w 2007 roku najwyższy wskaźnik NEET odnotowano w Bułgarii, gdzie co piąty młody mieszkaniec tego kraju w wieku 20-29 lat był NEETem. Równie wysoki poziom zjawisko to osiągnęło we Włoszech, gdzie 18.8% młodych Włochów należało do generacji *né-né*. Ponadto, wysoki odsetek młodych dorosłych niekształcących się, nie pracujących ani nie doszkalających zaobserwowano na Słowacji (niespełna 17%), na Węgrzech (15,7%) oraz w Grecji (15,2%). Przed dziesięcioma laty Polska zajmowała 7 miejsce w Unii Europejskiej pod względem skali tego zjawiska. Wówczas, do generacji *ani ani* należało 14,4% młodych Polaków. Bardzo zbliżony poziom (14,5%) NEET odnotowano w Chorwacji. U naszych zachodnich sąsiadów, w Niemczech zjawisko to oscylowało na poziomie 11,6%. Identyczny wskaźnik zjawisko to osiągnęło w Czechach. Spośród sąsiadów Polski należących do Unii Europejskiej najniższy wskaźnik NEET w 2007 roku miał miejsce na Litwie, gdzie tylko 10% Litwinów przynależało

²⁵ Tamże.

do pokolenia trzy razy nic. Dziesięć lat temu najniższy odsetek (jedynie 4,9%) młodzieży nie uczącej się, nie pracującej i nie uczestniczącej w kursach doszkalających zaobserwowano w Holandii. Nieznacznie wyższy wskaźnik, choć i tak należący do jednego z najniższych w Europie odnotowano w Danii (5,3%), Luksemburgu (7,3%), Szwecji (niespełna 8%) oraz Słowenii (8,2%). W 2007 roku średni odsetek młodzieży NEET w Unii Europejskiej wyniósł 13%²⁶.

Najnowsze dane opublikowane przez Eurostat dotyczące sytuacji młodzieży NEET na rynku pracy w Unii Europejskiej za rok 2017 rok wykazały, że zjawisko to dotyczy 13,9% Europejczyków. W porównaniu do ostatniej dekady jest to wzrost o niespełna 1 p.p. W 2017 roku, najwyższy odsetek młodzieży NEET zaobserwowano we Włoszech. W państwie tym prawie co 4 młody Włoch jest zaliczany do kategorii NEET. Porównywalny poziom zjawisko to osiągnęło w Grecji, gdzie co piąty Grek w wieku 20-29 lat wykazywał się biernością zawodową. W czołówce państw objętych tym zjawiskiem społecznym znajdują się także takie kraje jak: Bułgaria (18,9%), Chorwacja (17,9%) Rumunia (17,8%), gdzie wskaźnik NEET oscyluje w granicach 20%. Polska, ze wskaźnikiem NEET na poziomie 12,9% znalazła się w środku stawki, na 11 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej, ex equo z Irlandią. Co warte odnotowania, na przestrzeni 10 lat odsetek NEET w Polsce spadł o 1,5 p.p.²⁷. Warto odnotować, że w porównaniu do krajów położonych w bliskim sąsiedztwie Polski, w naszym państwie mamy do czynienia z najwyższym wskaźnikiem NEET. Wśród państw sąsiadujących z Polską najwyższy odsetek młodzieży zaliczanej do pokolenia NEET odnotowano na Litwie (10,2%), najniższy zaś w Niemczech (8,5%). Trzeba jednak zasygnalizować, że na Litwie można zaobserwować najbardziej stabilną sytuację na tym polu, gdyż w przeciągu dekady odsetek młodzieży NEET wzrósł jedynie o 0,1 p.p. Jednocześnie Litwa jest jedynym krajem sąsiadującym z Polską, gdzie nastąpił nieznaczny wzrost tego zjawiska. W Czechach zjawisko NEET obejmuje swym zasięgiem 10% populacji w wieku 20-29 lat.

Jak wynika z zamieszczonej poniżej tabeli najniższy poziom zjawisko NEET w 2017 roku osiągnęło w Holandii, gdzie jedynie niespełna 6% młodych Holendrów było objętych tym zjawiskiem społecznym. Relatywnie niski odsetek młodzieży NEET miał także miejsce w Luksemburgu (6,6%), Szwecji (6,8%), Austrii (8,4%) i Danii (9,1%)²⁸.

²⁶ Za: Eurostat [dostęp: 31.07.2018].

²⁷ Na podstawie obliczeń własnych.

²⁸ Za: Eurostat [dostęp: 01.08.2018].

W okresie analizowanego dziesięciolecia spośród 28 krajów objętych badaniem w 15 nastąpił spadek % udziału NEETów do ogółu populacji osób w wieku 20-29 lat.²⁹ Największy spadek (o 5,7 p. p.) z poziomu 13,7% NEETs w 2007 roku do poziomu 8% odnotowano na Malcie. Równie wysoki spadek miał miejsce w Niemczech (o 3,1 p. p.) i na Węgrzech (o 2,4 p. p.). W okresie dekady 2007-2017 wzrost zjawiska NEET zaobserwowano z kolei w 13 unijnych państwach³⁰. Co warto odnotowania, w skali całej Unii Europejskiej także mamy do czynienia z wynoszącym niespełna 1 p. p. wzrostem odsetka osób należących do *generacji nic*. Największy wzrost odsetka osób (o 7,2 p. p.) nieuczących się, nie podejmujących zatrudnienia oraz nie partycypujących w kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe na przestrzeni 10 lat zaobserwowano na Cyprze, gdzie w 2007 roku wskaźnik NEET wynosił 10,3%, natomiast dekadę później oscylował już na poziomie 17,5%. Kolejne miejsca w tempie wzrostu tego zjawiska społecznego w okresie 2007-2017 zajęły: Grecja (wzrost o 6,1 p. p.) oraz Dania (wzrost o 3,8 p. p.). Wydaje się, że najmniej podatne na tendencje społeczne jest wspomniane już wcześniej społeczeństwo litewskie, bowiem na przestrzeni badanego dziesięciolecia odsetek młodzieży NEET pozostał praktycznie na tym samym poziomie, zwiększając się nieznacznie o 0,1 p. p. Niewielkie zmiany na tym polu zaszły także w Belgii (spadek o 0,4 p. p.), Estonii (spadek o 0,6 p. p.) i Luksemburgu (spadek o 0,7 p. p.)³¹.

²⁹ Do państw tych należały: Belgia, Bułgaria, Czechy, Niemcy, Estonia, Łotwa, Luksemburg, Węgry, Malta, Austria, Polska, Portugalia, Słowacja, Szwecja, Wielka Brytania.

³⁰ Chodzi o następujące kraje: Dania, Irlandia, Grecja, Hiszpania, Francja, Chorwacja, Włochy, Cypr, Litwa, Holandia, Rumunia, Słowenia, Finlandia.

³¹ Na podstawie obliczeń własnych.

Tabela 1. Skala zjawiska NEET w Europie w latach 2007-2017

KRAJ	% NEETSÓW w 2007 roku	% NEETSÓW w 2017 roku	PORÓWNANIE
BELGIA	13,0	12,6	-0,4 p.p.
BULGARIA	20,3	18,9	-1,4 p.p.
CZECHY	11,6	10	-1,6 p.p.
DANIA	5,3	9,1	+3,8 p.p.
NIEMCY	11,6	8,5	-3,1 p.p.
ESTONIA	11,6	11	-0,6 p.p.
IRLANDIA	11,1	12,9	+1,8 p.p.
GRECJA	15,2	21,3	+6,1 p.p.
HISZPANIA	12,8	16,4	+3,6 p.p.
FRANCJA	12,8	13,9	+1,1 p.p.
CHORWACJA	14,5	17,9	+ 3,4 p.p.
WŁOCHY	18,8	24,1	+5,3 p.p.
CYPR	10,3	17,5	+ 7,2 p.p.
ŁOTWA	13,9	12,3	-1,6 p.p.
LITWA	10,1	10,2	+0,1 p.p.
LUKSEMBURG	7,3	6,6	-0,7 p.p.
WĘGRY	15,7	13,3	- 2,4 p.p.
MALTA	13,7	8	-5,7 p.p.
HOLANDIA	4,9	5,9	+ 1,0 p.p.
AUSTRIA	9,4	8,4	-1,0 p.p.
POLSKA	14,4	12,9	- 1,5 p.p.
PORTUGALIA	12,7	10,6	-2,1 p.p.
RUMUNIA	14,8	17,8	+3,0 p.p.
SŁOWENIA	8,2	9,3	+1,1 p.p.
SŁOWACJA	16,9	16,0	-0,9 p.p.
FINLANDIA	8,4	10,9	+2,5 p.p.
SZWECJA	7,9	6,8	-1,1 p.p.
WIELKA BRYTANIA	12,9	11,4	-1,5 p.p.
UNIA EUROPEJSKA	13,0	13,9	+0,9 p.p.

Uwarunkowania i skutki zjawiska NEET

Niezwykle trudno w sposób precyzyjny i jednoznaczny ocenić jakie czynniki determinują w Polsce wśród osób młodych bierność zawodową. W niniejszym artykule skorzystano z koncepcji zaproponowanej przez

japońskiego naukowca zajmującego się problematyką NEET w państwach azjatyckich – Rahmana Mizanura Khondakera. Badacz ten doszukując się przyczyn tego fenomenu społecznego proponuje zastosować trzy poziomy analizy: mikro, meso, makro³². Należy zaakcentować, że każdy z poziomów ma swoją specyfikę. I tak do poziomu mikro można zaliczyć czynniki indywidualne (psychologiczne) i społeczne, do kategorii meso determinanty instytucjonalno-kulturalne (środowiskowe i lokalne), natomiast do uwarunkowań makro kwestie ekonomiczne.

R. M. Khondaker do poziomu mikro zaliczył zarówno cechy osobiste młodzieży, czyli to wszystko co odnosi się do umiejętności intrapsychicznych jak i czynniki związane ze środowiskiem rodzinnym jednostki, tj. jej relacje interpersonalne³³. W opinii Davida Raffe- badacza zajmującego się problematyką wychowania i prowadzącego badania empiryczne wśród młodych ludzi nieuczących się i nieposzukujących zatrudnienia, grupę tę cechuje w odróżnieniu od ich rówieśników niższe poczucie własnej wartości oraz niższa skuteczność w działaniu w tym mniejsze zainteresowanie nauką. Taka sytuacja z jednej strony jest spowodowana przez poczucie nieufności wobec samych siebie, z drugiej zaś strony przekłada się na brak wytrwałości w momentach trudnych i wymagających podjęcia ryzyka takich jak np. w miarę bezbolesne przejście z etapu szkoły na pełen niepewności rynek pracy. Młodzi ludzie z zaniżoną samooceną nie dostrzegają własnych zalet i umiejętności, co nie pozwala im na podejmowanie wielu działań z obawy przed porażką. Co więcej ludzi tych cechuje tzw. wrodzony pesymizm, tj. postrzeganie każdej działalności w kategoriach „czarnego scenariusza” i zakładanie z góry niepowodzeń³⁴. W opinii Autora artykułu przedstawione powyżej czynniki mogą negatywnie wpływać na aktywność młodych dorosłych na rynku pracy, a mówiąc bardziej dosadnie na brak aktywności tej grupy społecznej w sferze zatrudnienia.

Mniejsze zainteresowanie nauką, niska frekwencja w szkole i osiągnięcie przez to gorszych wyników w szkole przekłada się na ogólne zniechęcenie edukacją, co z kolei powoduje podjęcie decyzji o nie kontynuowaniu edukacji na wyższym szczeblu. Brak podjęcia nauki na studiach nieodzwrotnie

³² M. R. Khondaker, *NEET's challenge to Japan: Causes and remedies*, w: (red.) R. Haak, *Arbeitselten in Japan*, Deutsches Institute für Japanstudien, Monachium 2006, s. 221–244.

³³ M. R. Khondaker, *NEET's challenge to Japan...* dz. cyt.

³⁴ M. Szcześniak, G. Rondón, *Pokolenie „ani- ani”...* dz. cyt, s. 245, za: Raffe, D. (2010). *Participation in post-compulsory learning in Scotland*, w: (red.) S. Lamb, E. Markussen, R. Teese, N. Sandberg, J. Polesel, *School dropout and completion. International comparative studies in theory and policy*, Dordrecht: Springer 2006, s. 117–135.

wiąże się z kolei z osiągnięciem gorszego wykształcenia. Wyniki badań przeprowadzonych przez Eurofund powinny być alarmujące, gdyż naukowcy wykazali, że niskie wykształcenie w bezpośredni sposób przekłada się na mniejsze szanse jednostki na rynku pracy. Uczni zaobserwowali następującą zależność: ryzyko zostania NEET-em jest trzykrotnie większe dla osób legitymujących się wykształceniem podstawowym niż dla osób mających wykształcenie wyższe³⁵. Istotny wpływ na pozostawanie NEETem ma także niski poziom kompetencji społecznych, negatywne postawy wobec pracy, mała motywacja w poszukiwaniu zatrudnienia i związana z tym mała mobilność³⁶. Jak podają S. Saczyńska-Sokoł i M. Łojko szanse na zaklasyfikowanie do *pokolenia straconego* zwiększają się o 150% w przypadku osób zamieszkujących tereny oddalone od większych miast. Bardzo często młodzi ludzie uważają, że wyjazd w poszukiwaniu pracy w miejsce oddalone od miejsca zamieszkania o kilkaset kilometrów jest po prostu nieopłacalny, ponieważ ich wynagrodzenie za pracę zostanie uszczuplone o niemałe koszty dojazdu do miejsca pracy, co sprawia, że wolą pozostać w miejscu zamieszkania i nie pracować.³⁷ Bardziej narażeni na przynależność do biernego pokolenia są także osoby mające chroniczne i poważne problemy zdrowotne oraz osoby niepełnosprawne. W przypadku tej grupy społecznej ryzyko zwiększa się o 40%. Skutki egzystowania według stylu życia przyjętego przez NEET-ów na płaszczyźnie indywidualnej są dostrzegalne m.in. w zwiększonym ryzyku wystąpienia uzależnień takich jak: hazard, alkoholizm, narkomania, nikotynizm, agresja, przemoc, łamanie prawa, wczesne rodzicielstwo.. Bierność zawodowa i społeczna może powodować w jednostce chęć poszukiwania wrażeń na zewnątrz, w tzw. używkach i zachowaniach ryzykownych. Bycie NEET-em oddziałuje także na sferę kontaktów interpersonalnych jednostki, zmniejsza jej samodzielność i poczucie autonomii. Pozostawanie poza sferą edukacji i pracy wpływa na pogorszenie stanu psychicznego jednostki, powoduje stres, niepewność, utratę pewności siebie, stany depresyjne, wzrost liczby samobójstw, rodzi frustrację, a także może przyczynić się do wystąpienia zachowań agresywnych, stanów apatycznych i obojętności. Zła kondycja psychiczna może z kolei doprowadzić do wzmożonej podatności jednostki

³⁵ S. Saczyńska-Sokoł, M. Łojko, *Sytuacja młodzieży NEET na rynku pracy. Situation of NEETs on the labor market*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, Seria: Administracja i Zarządzanie 2016 nr 108, s. 99.

³⁶ *Wsparcie młodych osób na mazowieckim rynku pracy*, Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa 2014, s. 35, http://obserwatorium.mazowsze.pl/pliki/files/Raport_finalny_z_badania_NEET_okl.pdf [01.08.2018].

³⁷ Tamże.

na przyjmowanie leków uspokajających i antydepresyjnych³⁸. Wszystkie powyższe strapienia przyczyniają się do powstania tzw. stanu zawieszenia jednostki, tj. sytuacji, w której nie ma ona koncepcji życiowej i nie wie co począć ze swoim życiem³⁹.

Przynależność do *pokolenia trzy razy nic* jest także implikowana przez względy społeczne (rodzinne). Najczęściej w tym aspekcie wymienia się podstawowy poziom wykształcenia rodziców. W tym wypadku ryzyko zostania NEETem wzrasta dwukrotnie. Na bierność zawodową młodych ludzi może oddziaływać także zła sytuacja rodzinna, tj. dorastanie w trudnych, patologicznych warunkach, wychowywanie w niepełnej rodzinie, bezdomność, alkoholizm w rodzinie, a także problemy zawodowe rodziców (bezrobocie) oraz osobiste (rozwód)⁴⁰. Przynależność do kategorii NEET ma także konsekwencje społeczne. Oddziałuje na funkcjonowanie rodziny, m.in. sprzyja nasileniu przemocy wśród domowników i procesom dezintegracyjnym podstawowej komórki społecznej, których przejawem są rozwody. Ponadto rodzi bierność i niesamodzielność oraz odracza moment usamodzielnienia ekonomicznego, opuszczenia domu rodzinnego – tzw. *casus* gniazdownictwa⁴¹ i założenia własnych rodzin, co w konsekwencji przyczynia się do pogorszenia perspektyw demograficznych. Brak aktywności młodych ludzi w sferze edukacji i pracy daje im możliwość egzystowania na koszt zamożnych rodziców. Brak pracy oraz chęci uczestnictwa w kursach doszkalających zwiększających szansę na jej zdobycie, znacznie utrudnia młodym ludziom realizację zadań stawianym im na etapie wczesnej dorosłości do których należy m.in. rozpoczęcie pracy zawodowej, założenie rodziny, opuszczenie domu rodzinnego⁴². NEET-si pozostając poza rynkiem pracy i edukacji tracą zaufanie do instytucji publicznych obwiniając je za ich trudną sformułowanie sytuację życiową. Co więcej, osoby te wykazują mniejsze zainteresowanie uczestnictwem w społeczeństwie obywatelskim, rzadziej niż osoby aktywne zawodowo biorą udział w wyborach, mniej chętnie angażują się w akcje społeczne i charytatywne⁴³.

³⁸ Zob. B. Serafin-Juszczak, *NEET- nowa kategoria młodzieży...* dz. cyt, s. 55.

³⁹ Zob. E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli...*, dz. cyt, s. 73-74.

⁴⁰ Zob. tamże.

⁴¹ Zjawisko to jest określane jako przedłużające się egzystowanie dorosłych dzieci w wieku 25-34 lata z ich rodzicami w domu rodzinnym.

⁴² Zob. więcej: *European Values Study* (2008), <http://www.europeanvaluesstudy.eu> ; Zob. E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli...*, dz. cyt, s. 78. eu/, [dostęp: 07.08.2018].

⁴³ Zob. więcej: *European Values Study* (2008), <http://www.europeanvaluesstudy.eu> ; Zob. E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli...*, dz. cyt, s. 78. eu/, [dostęp: 07.08.2018].

W literaturze przedmiotu zwraca się także uwagę na czynniki instytucjonalno-kulturowe (zaliczane do poziomu meso) determinujące ryzyko zakwalifikowania do kategorii NEET. Zaliczane są do nich m.in.:

- długotrwałe bezrobocie w regionie (szczególnie dotyczy to regionów oddalonych od głównych szlaków komunikacyjnych oraz z utrudnionym dostępem do usług publicznych);
- segmentacja rynku pracy- rynek zatrudnienia jest podzielony na stabilny rynek pracowników etatowych, którzy mają umowę o pracę dającą im stabilne zatrudnienie oraz pracowników tymczasowych, zatrudnionych na zasadzie umów zleceń, zagrożonych bezrobociem, charakteryzujących się niepewnością, co zwiększa ryzyko startu w dorosłe życie;
- niedopasowanie umiejętności zawodowych do rynku pracy młodych osób- tj. brak niezbędnych umiejętności praktycznych do wykonywania pracy, których absolwenci szkół wyższych nie nabywają podczas kształcenia na studiach. Polscy uczniowie mają problemy z zadaniami, w których trzeba się wykazać samodzielnością myślenia, formułowaniem własnych wniosków i szukaniem nowych rozwiązań;
- zbyt wygórowane wymagania stawiane przez pracodawców- problem ten dotyczy kwestii niechęci pracodawców w dofinansowaniu inicjacji zawodowej młodych osób. Poszukują oni osób z doświadczeniem, którego młodzież nie ma. Poza tym przedsiębiorcy podając główny powód niezatrudniania młodych ludzi wskazują na wysokie koszty pracownicze związane z zatrudnieniem (koszty ubezpieczenie społeczne, chorobowego)⁴⁴.

Na poziom makro składają się czynniki ekonomiczne. Anne Sonett uważa, że w wielu kontekstach kulturowych wzrost liczby młodych dorosłych nie kontynuujących nauki oraz nie poszukujących pracy stanowi skutek wystąpienia kryzysu ekonomicznego. Jako przykład badaczka ta podaje sytuację pod koniec lat 90-tych XX wieku w Japonii, kiedy to tamtejszy kryzys zapoczątkował dekadę „straconych lat”, doprowadzając do ogromnych zmian na rynku pracy i pozbawiając zatrudnienia tysiące młodych Japończyków⁴⁵. Podobna sytuacja miała miejsce w Europie w 2008 roku, gdzie jak donosi

⁴⁴ Zob. więcej E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli...*, dz. cyt., s. 74. Zob. więcej: M. Pasternak-Malicka, *Aktywność zawodowa młodych osób na rynku pracy i ich skłonność do podejmowania nieformalnego zatrudnienia*, „*Ekonomia i zarządzanie*” 2014 nr 3, s. 129-130.

⁴⁵ A. Sonnet, *Jobs for youth. France*. 2010, OECD Publishing,

OECD⁴⁶ skutki wielkiego europejskiego kryzysu ekonomicznego doprowadziły do wzrostu liczebności młodzieży NEET prawie we wszystkich krajach należących do OECD oprócz Niemiec. Potwierdziło to tezę zakładaną wcześniej przez ekonomistów, odnośnie tego, że skutki kryzysu ekonomicznego są najbardziej odczuwalne przez ludzi młodych dopiero wchodzących w dorosłe życie i stawiających pierwsze kroki na rynku pracy⁴⁷.

Przynależność do kategorii NEET wiąże się także z wystąpieniem daleko idących konsekwencji natury społeczno- ekonomicznej. Bierność zawodowa młodych ludzi powoduje, że nie osiągają oni dochodów, a tym samym nie płacą podatków. W rezultacie, nie tylko nie zwracają się koszty inwestycji środków publicznych i rodzin w edukację młodego pokolenia, ale generowane są także wysokie nakłady na świadczenia społeczne⁴⁸. Ponadto, jak wynika z raportu Eurofund szeroka skala zjawiska NEET znacznie także ogranicza potencjał rozwoju gospodarczego danego państwa. Jak podaje Eurofund, utrzymanie w Polsce osób nie pracujących, nie uczących i nie poszerzających swoich kwalifikacji zawodowych kosztuje już polskie państwo 5 mld euro rocznie, a realny koszt utrzymania tej grupy społecznej jest szacowany na 1,5% polskiego PKB. Istnienie w Polsce *generacji trzy razy nic* wiąże się zatem z kolosalnymi stratami gospodarczymi⁴⁹. Osoby należące do kategorii NEET mają również mniejsze szanse na reintegrację na rynku pracy. Równocześnie są bardziej narażone na długotrwałe efekty bezrobocia w przyszłości, czego skutkiem są gorsze perspektywy zatrudnienia i niższe zarobki⁵⁰. Trudności ze znalezieniem zatrudnienia są także bezpośrednią przyczyną emigracji młodych ludzi w celach zarobkowych. Wskazuje się, że zjawisko NEET prowadzi do zmniejszenia możliwości rozwojowych danego kraju⁵¹.

Konkluzja - zagrożenie wykluczeniem społecznym i zawodowym?

Odpowiadając na tezę postawioną w temacie pracy: młodzież NEET jako grupa społeczna zagrożona wykluczeniem społecznym i zawodowym, na mocy przedstawionej analizy zjawiska NEET na różnych płaszczyznach rzeczywistości społecznej w opinii Autora artykułu młodzi ludzie w wieku

⁴⁶ Zob. więcej: OECD, *Off to a good start? Jobs for youth*, OECD Publishing 2010. <http://dx.dci.org/10.1787/9789264096127-en> [dostęp: 03.08.2018].

⁴⁷ Zob. więcej: G. Quintini, *Jobs for youth. Greece*, 2010, OECD Publishing.

⁴⁸ Zob. E. Krause, *Zjawisko NEET, czyli...*, dz. cyt, s. 77.

⁴⁹ Eurofound, *NEETs – Young ...*, dz. cyt.

⁵⁰ *Wsparcie młodych osób...* dz. cyt., s. 33.

⁵¹ Tamże.

15-29 lat nie uczący się, nie pracujący i nie uczestniczący w kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe są zagrożeni wykluczeniem społecznym i zawodowym. Zdaniem Autora tekstu młodzi ludzie przerywający edukację na etapie szkoły średniej i nie kontynuujący jej na studiach oraz nie partycypujący w żadnych kursach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe np. w szkoleniach pomocnych im do uzyskania zawodu technicznego mają znacznie bardziej ograniczone szanse na znalezienie zatrudnienia. Podobna sytuacja dotyczy młodych ludzi, którzy ukończyli studia i nie poszukują stałego zatrudnienia. W przypadku młodych dorosłych NEET-ów⁵² mamy do czynienia ze zjawiskiem samowykluczenia społecznego i samomarginalizacji zawodowej poprzez niepodjęcie prób zwiększenia szans na uzyskanie zatrudnienia. Młodzież NEET w świadomy i dobrowolny sposób rezygnuje z szans jakie stawia przed nimi rynek pracy. Warto także zasygnalizować, że bierność zawodowa NEET-ów sprawia, że osoby te cechuje stan niepewności zawodowej. Polega on na tym, że nie wiedzą oni, gdzie będą pracować za kilka lat i czy w ogóle podejmą jakąś pracę. Wśród NEET-ów może również pojawić się niepokój i zjawisko niepewności egzystencjalnej z uwagi na brak pracy i stałego wynagrodzenia za pracę. Ze względu na lukę w CV, NEET mają także mniejsze szanse na znalezienie intratnej pracy w przyszłości, zarówno pod względem formy zatrudnienia (umowa o pracę) jak i w aspekcie finansowym. Osoby te są również narażone na osłabienie poczucia własnej wartości i pewności siebie oraz na wystąpienie zjawiska zagubienia życiowego poprzez pozostawanie w sytuacji zależności finansowej od rodziców. Należy pamiętać o tym, że pomoc materialna ze strony rodziców ma swój kres. W końcu, ludzie pozostający poza sferą pracy i edukacji są narażeni na wykluczenie społeczne i zawodowe, ponieważ z uwagi na brak stałych dochodów nie mogą snuć dalekosiężnych planów jak np. zakup mieszkania, czy założenie rodziny i wydanie na świat potomstwa. Nie pracując, automatycznie nie mogą myśleć także o zapewnieniu sobie bezpieczeństwa finansowego w okresie starości poprzez opłacanie składek emerytalnych we wcześniejszych fazach życia.

⁵² W tym przypadku mowa o osobach zdrowych, zdolnych do podjęcia pracy czy uczestnictwa w kursach doszkalających.

Bibliografia:

- Beach J. M., *Gateway to opportunity? A history of the community college in the United States*, Sterling 2011, VA: Stylus Publishing.
- Bridging the gap: new opportunities for 16 –18 year olds not in education, employment or training. presented to Parliament by the Prime Minister*, Stationery Office, London 1999.
- Broda-Wysocki P., *Wykluczenie i inkluzja społeczna. Paradygmaty i próby definicji*, IPiSS, Warszawa 2012.
- Fahmy E., *Youth, poverty and social exclusion*, w: (red.) C. Pantazis, D. Gordon, R. Levitas, *Poverty and social exclusion in Britain: The millennium survey*, Bristol Policy Press, Bristol 2006, s. 347–373.
- Furlong A., *The zone of precarity and discourses of vulnerability: NEET in the UK*, „Journal of Social Sciences and Humanities”, 2007 no. 381, s. 101–121.
- Giddens A., *Socjologia*, PWN, Warszawa 2006.
- Golinowska S., Broda-Wysocki P., *Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć*, w: (red) S. Golinowska, E. Tarkowska, I. Topińska, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki*, IPiSS, Warszawa 2005, s. 17-54
- Hoffman J., Graham P., *Introduction to political concepts*, Pearson Education Limited, Harlow 2006.
- Jarosz M., *Obszary wykluczenia w Polsce*, w: (red.) M. Jarosz, *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2008, s. 7-19.
- Khondaker M.R., *NEET's challenge to Japan: Causes and remedies* w: (red) R. Haak, *Arbeitselten in Japan*, Deutsches Institute für Japanstudien, Monachium 2006, s. 221–244.
- Krause E., *Zjawisko NEET, czyli o młodzieży trzy razy nic*, „Problemy Profesjologii” 2016 nr 2, s. 67-81.
- NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), Dublin–Brussels 2012.
- Nowak J., *Potencjalne i realne ograniczenia procesu wykluczenia społecznego*, [w:] J. Nowak, *Meandry wykluczenia społecznego*, WWSP TWP, Warszawa 2008, s. 9-19.
- Panek T., Czapiński J., *Wykluczenie społeczne*, w: (red.) J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013: warunki i jakość życia Polaków*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2014, s. 385-420.

- Pasternak- Malicka M., *Aktywność zawodowa młodych osób na rynku pracy i ich skłonność do podejmowania nieformalnego zatrudnienia*, „Ekonomia i zarządzanie” 2014 nr 3, s. 127-143.
- Quintini G., *Jobs for youth. Greece*, 2010, OECD Publishing
- Rostropowicz P., *Marginalizacja społeczna w okresie transformacji. Wybrane zagadnienia*, w: (red.) P. Rostropowicz, *Wykluczenie społeczne w dobie transformacji ustrojowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, Editio Silesia, Łubowice 2006, s. 29-37.
- Saczyńska-Sokół S., Łojko M., *Sytuacja młodzieży NEET na rynku pracy. Situation of NEETs on the labor market*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, Seria: Administracja i Zarządzanie 2016 nr 108, s. 97-106.
- Serafin-Juszczak B., *NEET- nowa kategoria młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Folia sociologica” 2014 nr 49, s. 45-61.
- Sobczak M. J., *Wykluczenie społeczne i inkluzja społeczna z wykorzystaniem podmiotów ekonomii społecznej w Polsce na przykładzie województwa łódzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.
- Sonnet A., *Jobs for youth. France*, 2010, OECD Publishing,
- Szcześniak M., Rondon G., *Pokolenie „ani-ani”: o młodzieży, która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*, „Psychologia Społeczna” 2011 t. 6 nr 3 (18), s. 241-251
- Tarkowska E., *Kategoria wykluczenia społecznego a polskie realia*, w: (red.) M. Orłowska, *Skazani na wykluczenie*, wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2005, s. 16-29.
- Wsparcie młodych osób na mazowieckim rynku pracy*, Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa 2014.
- Wykluczenie społeczne oraz grupy zagrożone marginalizacją*, Projekt „Społecznie znaczący ekonomicznie – wzmocnienie sektora ekonomii społecznej województwie łódzkim poprzez utworzenie Regionalnego Inkubatora Ekonomii Społecznej udzielającego kompleksowego wsparcia” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Strony internetowe:

- OECD, *Off to a good start? Jobs for youth*, 2010, OECD Publishing, <http://dx.dci.org/10.1787/9789264096127-en> [dostęp: 03.08.2018].

European Values Study (2008), <http://www.europeanvaluesstudy.eu> [dostęp: 07.08.2018]. Eurostat: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setup-ModifyTableLayout.do> [dostęp: 19.07.2018].

Witt D., *Rośnie nam pokolenie „ani, ani”*. *Ani do pracy, ani do książek*, <http://magazyn.7dni.pl/364433,Rosnie-nam-pokolenie-ani-ani-Ani-do-pracy-ani-do-ksiazek.html> [dostęp: 19.07.2018].

NEET- social group of young people, who is at risk of social and professional exclusion

In this article the casus of NEET youth in current Polish society is presented. This term is used to describe youth at the age of 15 to 29, who are not active in labour market. NEETs are not in employment, education or training. The main aim of this work was to present the phenomenon of NEET in reference to social exclusion. An analysis of NEET in Europe in the last decade (2007-2017) has been made. This article also presents the causes and effects of this style life by the members of the mentioned group. The main bibliography was reports from Eurostat, which informed about situation of youth in labour market and periodical of social exclusion.

Key words: NEET, „the three times nothing youth generation”, social exclusion, professional exclusion.

Młodzież NEET jako grupa społeczna zagrożona wykluczeniem społecznym i zawodowym

W niniejszym artykule przedstawiono casus młodzieży NEET we współczesnym społeczeństwie polskim. Terminem tym określane są młodzi dorośli w wieku 15-29 lat, którzy z różnych przyczyn wykazują bierność zawodową, tzn. nie pracują nie uczą się i nie uczestniczą w kursach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe. Głównym celem podjętych rozważań było przedstawienie badanego zjawiska w odniesieniu do problemu wykluczenia społecznego. W pracy przeprowadzono analizę zjawiska NEET w Europie w skali porównawczej w okresie dekady 2007-2017. Przedmiotem refleksji były także uwarunkowania oraz skutki podejmowania takiego przez młodzież stylu życia przez młodzież. Podstawowe źródło badawcze stanowiły raporty

Eurostatu na temat sytuacji NEET na rynku pracy oraz pozycje bibliograficzne z zakresu wykluczenia społecznego.

Słowa kluczowe: NEET, „pokolenie trzy razy nic”, wykluczenie społeczne, wykluczenie zawodowe.